

۱۱۹۷۴

الف

كلية اصول الدين

طهران

قسم : علوم القرآن و الحديث

رسالة الماجستير

عنوانها:

رزق الانسان فى الحياة المادية

من منظر القرآن و الحديث

الاستاذ المشرف

الدكتور غلامحسين تاجرى نسب

الاستاذ المشاور

الدكتور حميدرضا مستفيد

اعداد

بتول وفايى زاده

السنة

١٤٢٩

١٣٨٨ / ١١ / ٢٥

١١٠٩٧٤

١٧١/١٠٧٨٠٩
١٨٦/٢٩

١٠١٥٥٤

سپاسگزاری

صمد و سپاس فرادانج به درگاه خداوند متعال که فراگیر علوم
قرآنی را روزی رام گردانید.

سپاس و درود فرادانج بر مصد و خاندان مطهرش
رحمت و اسع الهی بر روح بلند حضرت علامه عسکری که با بنس
نهادن این موسسه راه را بر مشتاقان علوم قرآنی هموار نمودند.
تقدیر و سپاس فرادانج از استاد محترم راهنا، جناب آقا دکتر
تاجر نسب که با راهنمایی هار مفید و ارزنده رضود مرا در به
انجام رساندن این رساله یار نمودند.

و نیز با سپاسگزاری بسیار از استاد محترم مشاور، جناب آقا
دکتر مستفید که با هدایت هار ارزنده و سازنده رضود مرا در
تکمیل و بهبود بخشیدن به این رساله یار نمودند.

با تشکر فرادانج از مادر مهربانم که با کمک هار دلسوزانه خود
همیشه مرا حمایت نموده است.

همچنین سپاس و قدر دانن از همسر و فرزندان عزیزم که با
حمایت بر دریغ خود مرا در این سالها همراه نمودند.

تقدیرم :

این اثر را با همه رکاستر های شیرین
چهارده ستاره عالم هستر، واسطه
روز موجودات تقدیرم مرنمایم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۳	فصل اول: کلیات
۴	مقدمه
۵	اهمیت موضوع
۶	هدف
۶	پیشینه
۷	فرضیه ها
۷	روش تحقیق
۸	منابع تحقیق
۸	محتوای تحقیق
۹	فصل دوم: رزق و کاربرد های آن
۱۰	معنای لغوی رزق
۱۳	کلمه رزق در قرآن
۱۴	۱- صفات رزق
۱۴	*رزق طیب
۱۵	*رزق کریم
۱۷	*روزی بی حساب
۱۹	*رزق حسن
۲۰	*رزق معلوم
۲۲	۲- وجوه رزق

۲۵	کلمه رزق در احادیث
۲۵	۱-رزق در روایات
۲۸	۲-رزق در ادعیه
۳۲	خلاصه فصل دوم
۳۴	فصل سوم:انحصار رزاقیت خداوند
۳۵	خداوند رازق حقیقی
۳۶	رزاقیت منحصر به خداوند
۴۲	ایمان به رزاقیت خداوند
۴۴	وسعت و تنگی رزق
۴۴	حکمت الهی
۵۱	آزمایش الهی
۵۴	استدراج
۵۷	خلاصه فصل سوم
۵۹	فصل چهارم: طلب روزی
۶۰	روزی حلال
۶۴	تقسیم عمومی رزق
۶۵	رزق طالب و رزق مطلوب
۷۳	رزق حلال
۷۳	کار و تلاش
۷۳	۱- تشویق به کار و کسب
۸۰	۲-وجوب کسب و کار
۸۳	۳-انبیاء و ائمه <small>علیهم السلام</small> و کسب و کار

۸۶	۴- میانہ روی در کسب
۸۷	۵- نکوہش بیکاری
۸۹	۶- مذمت گدایی
۹۳	کسب حرام و اثرات سوء آن
۹۵	نقش توکل
۹۵	معنای توکل
۹۸	اثرات توکل
۱۰۱	رابطہ توکل با کار و تلاش
۱۰۳	خلاصہ فصل چہارم
۱۰۵	فصل پنجم: مصرف روزی
۱۰۶	بہرہ مندی از رزق حلال
۱۱۱	افراط و تفریط
۱۱۱	اسراف
۱۱۳	تبذیر
۱۱۵	اقتار
۱۱۸	تعادل
۱۱۸	۱- میانہ روی
۱۲۳	۲- قناعت
۱۲۷	خلاصہ فصل پنجم
۱۲۸	فصل ششم: عوامل موثر در رزق
۱۲۹	مقدمہ
۱۳۰	اموری کہ باعث فقر می شوند
۱۳۰	* گناہ

- ۱۳۱ * کفران نعمت
- ۱۳۳ * دورغ
- ۱۳۴ * شکایت از خداوند
- ۱۳۵ * انفاق نکردن
- ۱۳۶ * ترک نهی از منکر
- ۱۳۷ * اموری که فقر را از بین می برند
- ۱۳۷ * صدقه
- ۱۳۹ * روشنایی
- ۱۴۰ * نیکی به پدر و مادر
- ۱۴۱ * اعمالی که باعث وسعت رزق می شوند
- ۱۴۱ * نمازها
- ۱۴۱ * نمازهای یومیه
- ۱۴۱ * نماز شب
- ۱۴۲ * نماز برای بی نیازی
- ۱۴۳ * سایر اعمال نیکی که باعث وسعت رزق می شود
- ۱۴۳ * امانت داری
- ۱۴۴ * زکات
- ۱۴۶ * صلح رحم
- ۱۴۷ * زیارت امام حسین علیه السلام
- ۱۴۸ * اقوالی که باعث گشایش رزق می شوند
- ۱۴۸ * قرائت قرآن
- ۱۴۸ * فضیلت سوره همزه
- ۱۴۹ * ادعیه و اذکار

۱۴۹	* دعای امام صادق <small>علیه السلام</small>
۱۵۱	* ذکر روزانه
۱۵۲	سایر اقوالی که باعث وسعت رزق می شود
۱۵۲	* شکر
۱۵۴	* مطلق دعا
۱۵۸	فهرست کتاب السعة و الرزق با ذکر منابع
۱۶۴	خلاصه
۱۶۷	منابع
۱۷۰	پیشنهادات
۱۷۱	چکیده انگلیسی

چکیده

مسأله رزق دغدغه اصلی همه ی انسان هاست. رزق آن چیزی است که بقای مرزوق به آن وابسته است. نیازهای او را برآورده می سازد تا هستی اش استمرار یابد.

رازق حقیقی، خداوند متعال است. او ضامن روزی انسان هاست. ایمان به رزاقیت خداوند از جانب انسان ها، باعث آرامش آنها می شود.

فقر و مکتنتی که نصیب انسان ها می شود تنها به دست خداوند است. آزمایش یا حکمت الهی، افراد را در شرایط متفاوتی قرار می دهد. ثروت اشخاص نشانه محبت خداوند به آنها نمی باشد، چنان چه فقر عده ای هم دلیل بر بی محبتی خداوند به آنها نیست.

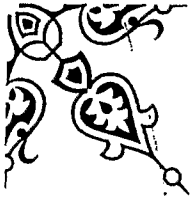
رزق انسان ها بر دو قسم است، اول رزق طالب، که رزقی تضمین شده است. اگر انسان به دنبال آن هم نرود، آن رزق حتماً به انسان خواهد رسید. دوم رزق مطلوب است، این هم از طرف خداوند مقدر شده است ولی برای کسب آن باید دست به تلاش زد.

انسان ها برای کسب روزی و مایحتاج خود دست به کار و تلاش می زنند. نکاتی در مورد کسب و کار مورد توجه است. کار در صورتی ارزشمند است که برای کسب حلال باشد. میانه روی در کسب بسیار مورد توجه است. تنبلی و گدایی نکوهش شده و همچنین زیاده روی در کسب که باعث فراموشی آخرت می شود، نیز ناپسند است.

توکل بر خداوند متعال و رسیدن به آثار آن، به انسان آرا می دهد. او را از حرص، اضطراب و نگرانی که افراد عادی برای کسب روزی دارند، نجات می بخشد. او با اعتدال دست به کار و تلاش می زند اما نتیجه ی آن را به خداوند واگذار می کند.

بهترین حالت برای مصرف روزی، میانه روی است. اسراف و زیاده روی از گناهان کبیره و بشدت مذمت شده است. اقتار و خوداری از مصرف متعادل از نعمت های الهی نیز تقبیح شده است.

اعمال و گفتار انسان ها بر محیط پیرامون شان اثر می گذارد. این اثر گاه منجر به کاهش یا افزایش در رزق افراد می شود. در آیات و روایات این عوامل بیان شده است. با شناخت این عوامل و عمل به دستورات ائمه علیهم السلام در این زمینه می توان به ارتقاء سطح مادی و معنوی در زندگی رسید. در این تحقیق، در قالب شش فصل، از جهات مختلفی به مساله رزق پرداخته ام، امیدوارم توانسته باشم دیدگاه روشنی نسبت به این امر مهم را ارائه بدهم.

فصل اول

﴿کلیات﴾

مقدمه

واژه رزق طیف متفاوتی از مفاهیم را در بر می گیرد. در بعضی کتب از آن به عطای دائم تعبیر کرده اند. گروهی این کلمه را مترداف نصیب و بهره گرفته اند. اعم از نصیب دنیوی یا اخروی و گاهی غذای روزانه را هم رزق محسوب کرده اند. با توجه به مصادیق رزق در آیات قرآن مجید می توان این مفهوم را استنباط کرد.

۱- رزق مادی ۲- رزق معنوی ۳- رزق اخروی

گروهی نیز رزق را به دو دسته ۱- رزق ظاهری : غذا برای جسم، ۲- رزق باطنی : علوم و معارف برای قلب ها و نفس ها ، تقسیم کرده اند. منظور ما از رزق در این نوشتار ، رزق مادی یا رزق ظاهری است. رزق چیزی است که بقای مرزوق به آن وابسته است. نیاز هایش را برآورده می سازد تا هستیش استمرار یابد. رزق به اقتضای شرایط حال مرزوق و مطابق احتیاج وی عطا می شود تا زندگی او تداوم یابد. آنچه که در تعاریف مختلف رزق، مشترک است، تداوم هستی مرزوقین است.

رازق حقیقی، خداوند متعال است. خالقیت خداوند را همگان حتی مشرکان قبول دارند. اما آنچه آنها را از مسیر یکتا پرستی خارج می کند این است که ربوبیت و رزاقیت را به بتها نسبت می دهند. مهمترین عامل پرستش بتها از سوی مشرکان افزایش رزق از جانب بتهاست. پندارشان این است که بتها، رزق آنها را تعیین می کنند و اگر به بتها احترام بگذارند، روزی شان بیشتر خواهد شد. آنها این واقعیت را از یاد برده اند که خالق موجودات، رازق آنها هم هست، چرا که رزق هم جز مخلوقات است. یعنی خداوند هم موجودات را و هم آنچه که هستی آنها را استمرار می بخشد، خلق کرده است. بنابراین رزق آنها هم در دست خداوند است و در این صفت کسی بر او پیشی نمی گیرد چرا که او رزاق است و روزی خواران بی شماری را روزی می دهد.

رب العالمین روزی دادن را بر خود حقی دانسته، همانطور که رحمت به مومنین را بر خود واجب دانسته

است.

در باب رزق، باید به دو مطلب توجه داشت. یکی اینکه خداوند تنها روزی رسان و ضامن روزی انسان‌ها است و دیگر اینکه، انسان‌ها به رازق حقیقی بودن خداوند ایمان و یقین داشته باشند.

هر انسانی رزق مقدری دارد که برایش محتوم است. تا آخرین ذره‌ی آن را نخورد از دنیا نخواهد رفت. همه‌ی جانداران محتاج قوت و غذا هستند و خداوند در فطرت آنها راه رسیدن به رزق شان را قرار داده است. انسان نیز از این قاعده مستثنی نیست، او نیز فطرتاً به دنبال رفع این نیاز می‌رود. اهمیت کار و تلاش در احادیث قابل بررسی است. برخورد منفی ائمه با بیکاری و تنبلی ارزش کار و فعالیت را نشان می‌دهد. قبض و بسط روزی تنها در اختیار خداوند است، او با علمی که به احوال بندگان دارد روزی آنها را متناسب با شرایطی که دارند، قبض و بسط می‌دهد. راه دیگر قبض یا بسط روزی عواملی هستند که رابطه‌ی طولی با اراده‌ی پروردگار دارند، آیات و روایات این عوامل را در افزایش و کاهش روزی، با اذن الهی موثر معرفی کرده‌اند.

اهمیت موضوع

نقش و جایگاه رزق در زندگی فرد مسلمان چیست؟ این نیاز اساسی بشر چه مقدار از عمر او را به خود اختصاص می‌دهد؟

اهمیت موضوع در این است که بدانیم برای تهیه رزق خود، چقدر از سرمایه‌ی عمر و توان خود را به کار بگیریم. با درک درست از پاسخی که به این سوال می‌دهیم دیگر نه تنها دغدغه‌ی اصلی در زندگی، تهیه خورد و خوراکش نخواهد بود، بلکه حرص و طمع در کسب مال و دارایی هم جایی در زندگی نخواهد داشت.

یک مسلمان باید به خداوند توکل داشته باشد، خدایی که روزی او را تضمین کرده است. بنابراین نباید غم روزی را بخورد.

انسان مومن باید هدف از خلق خویش را مد نظر داشته و به دنبال آن برود. او می‌داند که خلق شده تا در این دنیا به کمال برسد و به بهترین وجه خداوند را بندگی کند. در رسیدن به این اهداف او وسایلی را نیاز دارد. رزق یکی از این وسایل است که خداوند آن را ضمانت کرده است. بنابراین انسان با خیالی آسوده از فراهم بودن وسایل زندگی اش، باید به وظیفه اصلی خویش بپردازد.

خداوند، جهان و مافیها را در اختیار بشر قرار داده است تا از آنها بهره بگیرد و تا جایی که این دنیا هم وسیله‌ای برای کسب آخرتش باشد. با بینش دیگر حرص از زندگی وی دور می‌شود و دنبال آن بسیاری از گناهان و جرائم و خطاها که علت آن زیاده خواهی است، بوجود نمی‌آید.

نگرش صحیح و منطقی به مساله رزق بسیاری از مشکلات جوامع بشری را از بین می برد. مردم دیگر برای منفعت مادی، تن به گناه نمی دهند. اغنیا براحتی از اموال خویش انفاق می کنند و فقرا با صبر، فقر خویش را تحمل می کنند.

تلاش برای کسب روزی امری ضروری است. کسی که تلاش می کند و وظیفه اش را انجام می دهد، باید بقیه امور را به خدا واگذار کند، در غیر این صورت با نگرانی از آینده، نصیبی جز اضطراب برایش نخواهد بود.

هنگامی که شخص به رزاقیت خداوند ایمان دارد، مطمئن است که رزق هر روز او را خداوند می رساند. از آنجا که کسی از زمان مرگ خویش خبر ندارد، پس غصه ی آینده معنایی ندارد، اگر جزء عمرش باشد رزق آن هم تضمین شده و اگر جزء عمرش نباشد غصه برای هیچ است.

رزق انسان همان مقداری است که از آن بهره و نفعی می برد، نه آن درآمد و مالی که جمع می کند، پس آنچه فرد برای آن زحمت می کشد، ذخیره می کند و در آخرت باید جوابگوی آن باشد، بهره ای است که برای بازماندگان می گذارد.

هدف

هدف از تحریر این نوشتار، یافتن پاسخ هایی مناسب به سوالاتی است که در باره ی رزق و مسائل پیرامون آن مطرح می شود. قرآن، تفاسیر و روایات مکتب اهل بیت، منابع ما برای پاسخگویی است.

ما می خواهیم بدانیم : ۱- رزق چیست ؟

۲- آیا خداوند رازق حقیقی است؟

۳- آیا خداوند که خالق موجودات است، رساندن روزی آنها را نیز ضمانت کرده است؟

۴- اگر روزی بندگان مقدر و محتوم است، چرا آنان باید به دنبال کسب روزی بروند؟

۵- اگر قبض و بسط روزی در دست پروردگار است، پس نقش بندگان در این میان چیست؟

۶- چگونه باید رزق بدست آمده را مصرف کرد؟ آیا دستوراتی در این باب داریم؟

۷- از چه راه هایی می توان به آرامش رسید و غم روزی را نخورد؟

۸- رزق طالب و رزق مطلوب چیست؟

۹- چگونه می توان بر مقدار رزق افزود و از کاهش آن جلوگیری کرد؟

پیشینه

در کتب قدیمی، تحت این عنوان کتابی بطور مستقل به چشم نمی خورد و این مبحث غالباً در کتب حدیثی و اخلاقی دیده می شود.

بعدها این مباحث توسط نویسندگانی جمع آوری و در کتب مستقلی تحت عناوین رزق و مسائل مربوط به آن به چاپ رسیده است. کتاب السعة و الرزق از محمد ابراهیم کلباسی که در سال ۱۳۸۹ق چاپ شده است. ایشان احادیثی که در ارتباط با رزق بوده را از میان کتب حدیثی جمع آوری و تحت سه فصل آنها را دسته بندی کرده اند. کتاب رزق، روزی، رفاه از احمد لقمانی است که در سال ۱۳۷۹ش چاپ شده است. کتابهای دیگری هم در چند سال اخیر در این باب نوشته شده است. دانشجویانی هم این عنوان را برای رساله ی خود انتخاب کرده اند.

ویژگی های این نوشتار عبارتند از ۱- مساله رزق از دیدگاه تفاسیر و احادیث مکتب اهل بیت بررسی شده است. ۲- علاوه بر راه های کسب رزق، راه های مصرف آن هم بیان شده است. ۳- مسائلی مطرح شده که با وجود آنها، انسان آرامش یافته و در کسب روزی اضطراب نداشته باشد. ۴- در فصل عوامل موثر در رزق از فصل بندی کتاب السعة و الرزق استفاده شده است. ۵- فهرستی از عوامل موثر در رزق را با ذکر منابع آنها در آخر این رساله آورده ایم،

فرضیه ها

- ۱- رزق عبارت از مال، غذا، یا هر چیزی که انسان از آن بهره می برد و مورد استفاده قرار می دهد.
- ۲- رزاقیت منحصر به خداوند متعال است.
- ۳- وعده رزق از جانب خداوند حق است.
- ۴- انسان برای رسیدن به روزی خویش باید کار و تلاش کند.
- ۵- قبض و بسط روزی تنها در دست خداوند است.
- ۶- در کسب و مصرف روزی باید با میانه روی عمل کرد.
- ۷- توکل از مهم ترین عوامل رسیدن به آرامش خصوصاً در باب رزق است.
- ۸- رزق بر دو گونه است، رزق طالب و رزق مطلوب
- ۹- امور و اعمال و اقوال متعددی در کاهش یا افزایش رزق بیان شده است.

روش تحقیق

روش تحقیق ما کتابخانه ای است. با استفاده از کتب تفاسیر و روایات و لغوی به جمع آوری مطالب مرتبط با موضوع تحقیق پرداخته ایم. سپس از آیات و روایات مختلف و جمع بندی بین آنها به نتایجی رسیده و فصول مختلف این فصل نوشته شده است.

منابع تحقیق

مساله رزق در آیات قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام بسیار مطرح شده است. بنابراین بهترین و اصلی ترین منابع برای تحقیق ما تفاسیری مانند مجمع البیان، بیان السعاده، المیزان و کتب روایی همچون بحارالانوار، الکافی، و کتب اخلاقی مانند معراج السعاده می باشد. بنابراین بیشترین منابع ما از کتب قدیمی می باشد.

محتوای تحقیق

این تحقیق در شش فصل تهیه شده است.

فصل اول در مورد کلیات است. در این فصل به تعریف موضوع و اهمیت آن پرداخته شده است. هدف تحقیق و فرضیه ها و پیشینه ی آن بیان شده است. ویژگی های این تحقیق عنوان شده است. در ادامه به روش و منابع اشاره شده است.

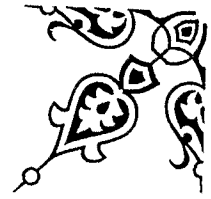
در فصل دوم معنای لغوی رزق و صفات و وجوهی که برای رزق در قرآن کریم بکار رفته است، بیان شده است. سپس به بررسی استفاده ی رزق در احادیث و ادعیه پرداخته ایم.

در فصل سوم ابتدا مساله انحصار رزاقیت خداوند را مطرح و اثبات کرده ایم. در بخش دوم وسعت و تنگی رزق و علل آن را توضیح داده ایم.

در فصل چهارم تحت عنوان طلب روزی به سه بحث عمده پرداخته ایم. معنای روزی. حلال و رزق طالب و مطلوب را توضیح داده ایم. بحث کار و تلاش و لزوم آن و مسائل پیرامون آن را مطرح کرده ایم. همچنین با بیان نقش توکل و اثرات آن در زندگی به نتایجی که توکل بر افراد می گذارد، اشاره کرده ایم.

فصل پنجم مباحث پیرامون مصرف روزی، شامل افراط و تفریط و میانه روی می باشد.

در فصل ششم عوامل موثر در کاهش و افزایش رزق را بیان کرده ایم. در پایان فصل هم فهرستی از این عوامل با منابع آنها را آورده ایم.

فصل دوم

﴿رزق و کار برد های آن﴾

- معنای لغوی رزق

- کلمه رزق در قرآن

- کلمه رزق در احادیث

معنای لغوی رزق

انسان ها برای ارتباط با یکدیگر از واژگان و الفاظ بهره برده اند و با دلالت وضعی لفظی برای هر یک از الفاظ معنایی را در نظر گرفته اند. اما در طول زمان بعضی از کلمات دچار تحولاتی شده اند گاه از معنای اولیه خود دور شده اند و گاه دایره مصادیق آنها گسترده شده و در معنای آنها وسعتی بوجود آمده است. کلمه ی رزق از این دسته کلمات است که معنای لغوی آن خوراک می باشد ولی بتدریج مصادیق آن افزایش یافت و هر آنچه باعث تداوم هستی انسان باشد و بطور مستمر به او برسد را شامل شد. از آنجا که انسان علاوه بر بعد مادی دارای بعد معنوی نیز می باشد و همچنین دارای حیات در این دنیا و حیات اخروی است بنابراین هر آنچه که باعث تداوم زندگی مادی و معنوی و حیات دنیوی و اخروی او باشد از مصادیق رزق و روزی او به حساب می آید. با توجه به گستردگی این مصادیق ما در این رساله تنها رزق مادی انسان را بررسی می کنیم.

در ابتدا معنای رزق را از کتب لغت می آوریم:

"رزق: رَزَقَ اللهُ الْعِبَادَ رِزْقًا اعْتَمَدُوا عَلَيْهِ وَ هُوَ الْأَسْمُ اخْرَجَ عَلَى الْمَصْدَرِ وَقِيلَ رِزْقٌ وَإِذَا اخْتَدَ الْجَنْدُ ارْزَاقَهُمْ قِيلَ ارْتَزَقُوا"^۱

رزق: خداوند بندگان را روزی داد که بر آن تکیه و اعتماد کنند، آن اسم است به جای مصدر و گفته شده رزق و هنگامی که به لشکریان رزق و جیره می دهند گفته می شود ایشان رزق خود را گرفتند.

"الررزق: العطاء و ما ينتفع به والجمع الأرزاق...وقد يسمي المطر رزقاً وذلك قوله عز وجل: وَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا"^۲

رزق، عطا و آن چیزی است که از آن نفع برند و جمع آن ارزاق است. گاهی به باران رزق اطلاق می شود، آن بخاطر سخن خداوند است که فرمود: و آنچه که خداوند از رزق از آسمان نازل می کند پس زمین را بعد

۱-العین ج ۵-۸۹

۲-البجائه-۵

۳- الصحاح ج ۴-۱۴۸۱

از مردنش با آن زنده می کند .

"رزقُ : قالَ الليثُ : الرزقُ ، معروف ، و رزق الامير جنده فارتزقوا ارتزاقاً ، و قال غيره : الرزاق و الرزاق ، من صفته الله جلَّ و عزَّ ، لانه يرزق الخلق أجمعين . قال الله عزَّ و جلَّ : و ما من دابةٍ في الأرضِ إلا على الله رزقها و ارزاق بني آدم مكتوبة مقدرة لهم و هي واصلة اليهم ، جدوا في طلبها أو قصرُوا . فالرزق : اسم و الرزق : مصدر و قد يوضع الاسم موضع المصدر يقال : رزق الجند رزقة واحدة و رزقوا رزقتين ، أي مرتين . و قوله و تجعلون رزقكم أنكم تكذبون^٢ معناه تجعلون شكر رزقكم التكذيب^٣ ."

ليث گفت که : رزق، معروف و شناخته شده است و شاه رزق لشگر را داد یعنی به لشگر جیره و غذا داد، و غیر از او گفت : رازق و رزاق از صفات الهی هستند، چرا که او همه خلق را روزی می دهد، خداوند فرموده : و نیست جنبه ای بر روی زمین مگر اینکه خداوند او را روزی دهد . و روزی بندگان به اندازه مقرر برایشان مکتوب است و به ایشان می رسد چه در به دست آوردن آن کوشش بکنند یا نکنند. رزق، اسم است که در موضع مصدر قرار گرفته است، گفته شده سپاه روزی داده شد رزق واحد یعنی یکبار و روزی داده شده رزقتین یعنی دوبار. رزق و در آیه و رزق خودتان را قرار می دهید و همانا شما آن را تکذیب می کنید و معنای آن این است که شکر رزق تان را تکذیب قرار می دهید ، کلمه شکر از آن محذوف است.

"الرَّزْقُ يُقالُ للعتاءِ الجارى تارةً، و دنيویاً كان أم أخرویاً، و للنصيب تارةً، و لما يصل إلى الجوف و يتغذى به تارةً"^٤

رزق گاهی به عطای دائمی اطلاق می شود خواه دنیوی باشد یا آخروی و گاهی به نصیب و بهره و گاهی به غذائی که وارد جوف می شوند گویند.

"رزق: الرزاقُ و الرزاقُ: في صفة الله تعالى لأنه يرزق الخلق أجمعين، و هو الذي خلق الأرزاق و أعطى الخلائق أرزاقها و أوصلها إليهم، و فعّال من أبنية المبالغة. و الرزقُ: معروف. و الأرزاقُ نوعان: ظاهرة للأبدان كالأقوات، و باطنة للقلوب و النفوس كالمعارف و العلوم... يقال: رزق الخلق رزقاً و رزقاً، فالرزق بفتح الراء، هو المصدر الحقيقي، و الرزقُ الاسم؛ و يجوز أن يوضع موضع المصدر. و رزقه الله يرزقه رزقاً حسناً؛ نعشه... قال تعالى: و في السماء رزقكم و ما توعدون؛ قال

١-هود-٦

٢-الواقعه-٨٢

٣-معجم تهذيب اللغة ٢-١٤٠١

٤-المفردات ١-٣٥١